

proprietat etc.). Ja figura en alguns documents del S. XII en la primera accció: 1155 Poblet «casa et casalibus qui ibi sunt et eorum *antuxá*» (amb l'accent escrit en el document, MzPi., *Orig.*, 312); 1189 «cum domibus et cum illarum *antuxá*, que sunt in villa de Vimbodí» (*Cart. de Poblet*, p. 77). Després el trobem repetides vegades en les *Ordinacions* de Balaguer (1313-1337): «Item ordenaren ---, que tot hom e tota fembra de la Ciutat, aie a tenir son *antuxá* nèdeu, deuant son alberch» (*BABL XII*, 521), «Item, que, nuyll hom no gos tenir bigues, ne altra fusta, ne pedres, --- en les places de la Ciutat, ni e[n] els *antuxans*, ni en les carreres generals» (ib.), «Item ordenaren que --- nuyll hom ne nuylla fembra no gos gitar en places, ni en carreres generals, --- ni en lurs *entuyans* [sic] propis, ni de la ciutat --- vinaça, ne altres sutzures, ne pixar, --- ni altres aygües leges, per què los *antuyans* ne ls lochs damunt dits ne fossen leixis, salvant en temps d'estiu que y puxen gitar aygua per embellir, e per regar» (ib.). Altres exs. de docs. de 1399, 1449 (Igalada), 1426 (Cervera) en *AlcM* (s. v. *antuxà*), i de 1412, «que tota persona de la dita vila per honor e reverència de la dita professó agranen e reguen lurs *entuxans* e enramen aquells», en *DAG*. (s. v. *entuxà*).⁵

A judicar per la referència a «--- *antuxans* --- de la Ciutat ---» al costat de «*antuxans* propis» en el citat escrit de 1313-17 de Balaguer, *antuxà* deuria designar a més 'voravia del carrer públic' o potser 'placeta davant un edifici públic'.

L'accepció segona de 'andana, lloc de pas (al costat d'una propietat, construcció etc.)' apareix en les ordinations d'Amposta (Tortosa) de 1344-46, on hom estableix quina amplitud havia de tenir l'*antuxà* que hom volia fer al costat o al voltant d'una vinya per al pas de les bèsties: «establexen que les dites vinyes, quant als bestíats, ajen et dejen auer ij. canes de quartó de *entuxá* adarredor de aquelles vinyes, o mollons de terra o de pedres, o rama adarredor, en manera que s' veguen, et açò en les garrigues, et si a lats de vinva d'algu s'aurà a fer *entuxá*, per la manera desús dita, en laurat d'altre, que puxen pendre de la dita terra laurada per *entuxá*, j. cana de quartó, del primer dia de març, tro sien venemades les dites vinyes; et algú no gos metre bèsties o bestiar dins los dits *entuxans*, sots lo ban desús dit --- exceptat lo senyor de la dita terra qui lo dit *entuxá* pendrà, que n puxa pexer ab bèsties» (*BABL XII*, 58). Tenim a més de la zona del Maestrat aquest ex. de 1443: «--- afronte ab pedriça --- e ab terra d'en Arnau Misanta et ab *antuxá* del abeurador de la font» (*BSCC VII*, 302, *AlcM*), i pot tenir el mateix sentit de 'andana, pas' en aquest de 1290 de Castelló de la Plana: «trocium terre... ad plantandum et faciendum vineam... in sasso termino Castellionis et cum via qua itur ad Alcalaten» (proveït per Sz. Gosalvo d'un escrit antic). I en un document de 1339-43 de Valls (Alt Camp) hom parla de la venta d'un obrador, amb les seves taules, columnes «et *antuxans*» (*EUC XI*, 175).

Crida l'atenció el fet que els exemples antics del mot són generalment de la zona occidental: Balaguer, Cervera, Vimbodí, Igualada, Alt Camp, i de Tortosa i del Maestrat. Sembla, doncs, que el mot tenia, des d'un principi, gran vitalitat en aquesta zona. Avui ha perdut molt del seu ús però es pot sentir en diverses localitats de l'esmentada regió: *AlcM* anota *antuxà* a Valls (Alt Camp) en el sentit de 'el pas que hi ha al costat dels recs per posar-s'hi i tenir-ne esment'; i al Maestrat *antuxans* se'n diu de 'ribassos i vores ermes per a pasturar-hi el bestiar' (GGirona) i 'espai destinat a pastura davant d'una cova que serveix de pleta' (*DECH I*, 222b11, on s'assenyala que s'empra a la Serra d'Esllida, al sud de la província). Tenim notícies de l'ús del mot també a Alta Ribagorça: JCor. a propòsit del topònim menor *Els Entuixans* immediat al poble de Gavàs (1965) va anotar la definició de: «un *entuxano* és un prau que ye (=hi ha) ta pastos i no se treballa», que suposa, doncs, ANTE-OSTI-ANUM PRATUM 'la part que es deixa davant les portes del mas perquè hi pasturi a l'hivern el bestiar gros'.

Uixell, com a variant dialectal de *ocell* es dona, segons *AlcM*, a Girona, Ripoll, St. Feliu de G. i Blanes.

¹ Com va observar M-L. (*ZRPPh.* xxv, 356-8; *Einj.*, p. 180) totes les formes romàniques, sense excepció, corresponen a una base ŪSTIUM, que, de fet, està documentada des del S. IV (Ernout-M. i Walde-H., s. v. *ostium*). M-L. tingué en compte la possibilitat que aquesta variant s'expliqués per una apofonia indoeuropea o per una reducció de fonètica sintàctica llatina en la combinació in ūstium (tal com *sēd frūde* = *sēd fraude*); JCor., *DCEC/DECH* s. v. *uzo*, cridant l'atenció sobre el fet que *ostium* procedeix d'un més antic *ōstium* pensa si no es tractaria d'una reducció diferent del diftong arcaic, però, d'altra banda, atesa l'existència d'un cas paral·lel en *BĪSTIA* per *BĒSTIA* li sembla més probable que es tracti d'una metafonía antiga del llatí vulgar com ho admet Rohlf's (*ZRPPh.* xli, 354-5). — ² *AlcM* identifica *uix* (*OSTIUM*) amb *uix* 'crit per a fer fugir un animal', però vegeu n. 1 a l'article anterior. —

³ El passatge següent del doc. de 1417 no permet d'identificar si *uixol* que hi apareix té el mateix sentit o és una altra cosa: «Havian preses lo *uxol* e vela e govern que aquí era de una barcha d'En Litra pescador» (*BSAL VII*, 392). — ⁴ El sentit modern del mot cast. 'elevació de poca altura en un terreny' s'ha resultat del fet que eren les esglésies, castells i cases grans els edificis que solien tenir *antuxanos* i aquests es trobaven sovint en llocs dominants, i a més la dissimilació tendia a convertir la primera *n* en *l*, i així el mot s'associava amb 'altura' (veg. *DECH I*, 222a43ss.). — ⁵ El *DAG*. inclou un ex. d'*entuxants* (pl.), segons sembla, del mateix escrit de 1412, «que quesquí sia tingut e hage de regar e escombrar de totes pedres, terra, fusta e altres inmundícies lurs *entuxants*», i dona *entuxant* com a una variant: es tracta només d'una mala grafia suggerida pels mots com *quants*, *sants*, *cants*, pronunciat amb *-ans*.